

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

Akademija likovnih umjetnosti

Odsjek za animirani film i nove medije

Novi mediji

Rujan, 2017

IZ SLOJEVA PROSTORA

prizori (pri)sjećanja

diplomski rad
Dorotea Cerin

mentorica izv.prof.art. Nicole Hewitt
komentorica doc.dr.sc. Ivana Keser

Ustaješ, dan je počeo. Nekoliko je sati, nebitno. Tebi teče tek treći sat po redu otkad si ustala. Osjećaš da si budna, ali prostor te ne određuje. Svjesna si. U jednom trenu, odlučuješ biti prisutna. U prostoru. Jer tako svijet oko tebe diktira. Spremit ćeš se, da, i izaći iz kuće. U redu. Oblačiš odjeću koju inače nosiš kada nisi u stanu. Izaći ćeš. Nešto ćeš obaviti. Otići do knjižnice, u trgovinu, na kavu, obaviti ono što moraš ili želiš. Razmišljaš o kupnji peciva. Dobra ideja, zaključuješ. Čuješ kovanice u desnom džepu hlača kako zveckaju dok se krećeš. Jesi li pomislila na pecivo kada si čula kovanice ili si čula/osvjestila kovanice kada si pomislila na pecivo? Guraš ruku u džep. Vadiš kovanice. Uz njih, u dlanu nalaziš još štošta. Komad celofana. Omot. Od čega? Najvjerovatnije cigareta, jer pušiš. Osvješćuješ da ti je česta gesta otrgnuti celofan s gornjeg dijela novokupljenih cigareta i nastaviti radnju desnom rukom prema džepu – spremiti celofan da bi ga bacila poslje u smeće. Prisjećaš se kave i druženja na kojoj si to djelomično nesvjesno, kroz naviku napravila. Lagani smješak. Čekaš naručeno pecivo. Ostatke iz džepa vraćaš u džep, kovanice daješ prodavačici, uzimaš ostatak i račun i stavljaš ih u desni džep hlača jer si dešnjakinja. Hlače ćeš obući opet za tri dana.

Ili drugačije;

Ako sam primjerice ja jučer popila kavu iz određene šalice u nekom od kafića, trag će uskoro uzročno posljedičnim vezama nestati. Ali nemoguće je zaniijekati da sam ja ondje popila kavu, čak iako ne postoji nikakav materijalni dokaz o tome. Tako je netko i prije mene iz te šalice pio kavu, kao i netko nakon mene. I svaka prisutnost ispijanja kave, i sve ono što je uz nju supostojalo u tom vremenu i prostoru, ostaju zapisani u toj šalici.

Ovaj rad se bavi ostacima hodanja. Ostacima urbanog prostora. Odnosno, ostacima vremena.

Banalno, svakodnevno, očito, sveopće, obično, pozadinski šum, ustaljeno (...) Kako progovarati o sveopćim stvarima, kako ih iznaći, kako ih isprati, ishrvati ih iz nečistoća u koje su umuljane, kako im dati značenje, jezik, dopustiti im, napokon, da govore o onome što je, tko smo mi.¹

Od sredine 90ih godina prošloga stoljeća, u umjetničkoj praksi javlja se naklonost ka temama normalnih, nezapaženih, repetitivnih radnji. Želja za naglašavanjem i činjenjem vidljivim previđenih aspekata življenja iskustva. Takvim retorikama nameće se jednostavan iskaz toga u čemu se nalazi vrijednost. Postavlja se pitanje „Što se događa kada se ništa ne događa?“ Tendencije za približavanjem svakodnevnog života i umjestnosti koje se javljaju u tim godinama, nadovezuju se na prakse nastale ranije tokom stoljeća.

Micheal de Certeau i Henri Lefebvre ključne su figure u teoriji svakodnevice. Lefebvre za takve umjetničke prakse kaže kako su još uvijek otuđena aktivnost ograničenih sloboda, no isto tako vjeruje da imaju potencijal ponuditi spoznaj i otkrivanje u svakodnevi.

De Certeau kroz svoje teorije o svakodnevi pridaje važnost onom „zbijskom“ nasuprot znanstvenog, akademskog i disciplinskog „istinitog“.

Prostor

- 1.a neograničena protežnost, ukupnost odnosa u svim dimenzijama
b fil. Zajedno s vremenom osnovni oblik ili kategorija postojanja materijalnog svijeta
- 2.a dio Zemljine površine različite veličine
b ograničeni dio površine na koji se može što smjestiti (stambeni prostor, skladišni prostor)
3. mat. Pojam koji u elementarnoj matematici obično podrazumijeva trodimenzionalni realni prostor s euklidskom geometrijom; različita poopćenja vode do važnih struktura kao što su: (vektorski prostor, metrički prostor, topološki prostor)
4. razg. razmak¹

Memorija

1. psihološki proces usvajanja i zadržavanja novih sadržaja ili novih oblika znanja i/ili ponašanja (vizualna memorija); pamćenje
2. oživljavanje u svijesti predodžbe o čemu; sjećanje
3. sve čega se pojedinac (ili skupina) sjeća (povijesna memorija jednog naroda)
4. inform. dio računala koji se koristi za brzi pristup podacima i njihovu brzu obradu (računalna memorija), usp. RAM²

1 <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>

2 <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>

Ponešto o prostorima kojima se bavim

Izabirem prostore koji nisu odveć prisutni u diskursu prostora, a jedni su od najprisutnijih i najčešće korištenih „rubnih prostora“ u svakodnevnom životu. Kažem „rubnih prostora“ misleći pritom na kontekst prostornog diskursa (ili diskursa o prostoru/prostorima?).

U nastavku teksta ću ih nabrojati i ukratko obrazložiti.

Čaše

Proučavajući poveznicu sjećanja i prostora jednokratne plastične čaše prvi su od dva prostora kojim sam se odlučila baviti. To su predmeti koji su česti u svakodnevici i jedni su od najčešće upotrebljivanih svakodnevno u životima svih pojedinaca. Vrlo su nam poznati i bliski te na njih imamo bezbroj asocijacija. Zaključujem da ih to čini vrlo dobrim materijalom za istraživanje navedene teme.

Čaše koje nalazim u javnom prostoru, ondje gdje se svakodnevno krećem kada moram stići od jednog mjesta do drugog. Predstavljaju moje kretanje gradom i iskustvo javnog prostora kao jedinke, ali i predstavljaju prijašnje prisutnosti i boravka na istim tim prostorima i svega onog popratnog, o čemu opširnije govorim kasnije u tekstu. Misli, geste, držanje i naginjanje čaše. Označuju nekakve prostore druženja, točnije neko određeno, jedno druženje i vrijeme provedeno uz baš tu čašu.

Što je sve bilo u toj čaši? Koga je njezin sadržaj dodirivao, čija usta je punio i s kime se osmjehivao...

One su određene javne prostore, prolaze, puteve u određenom vremenu pretvorile u mjesta. Sva ta mjesta, njihovim sakupljanjem i premještanjem, ja sam dovela u jedan prostor i okupila ih sve na jednome mjestu. Na tom mjestu ostaju odsutni boravci i provedeno vrijeme koje se u javnom prostoru svakodnevnog života križa, preklapa. Sada su svi u jednom vremenu i jednom prostoru. Njihova količina svjedoči o slojevitosti javnog prostora u vremenu/kroz vrijeme.

Ostaci vezani uz čaše

Uz čaše, prisutni su i ostaci nađeni na mjestima gdje nalazim čaše, a koji svjedoče također o radnjama koje su se na tom mjestu odvijale.

Ostaci šećera, pakiranja šećera, dijelovi računara, plastičnih omota, prazne celofanske tube u kojima su se nalazili filteri za cigarete, dijelovi kutija cigareta, markice uklonjene pri otvaranju s tek kupljenih kutija cigareta ili pakiranja duhana, iskorištene šibice, mrvice duhana, pepeo, komadi papira, raznih pakiranja, ostaci kriški limuna...

Ostaci uzajamno grade narative s odljevima čaša. Jednako tako, neki od sadržaja koje smještam u ovu kategoriju vrlo su slični sadržaju koji smještam u kategoriju džepa (koji spominjem kasnije u tekstu). Ne možemo biti sigurni da su osobe koje su koristile čaše proizvele i taj materijal koji nalazim na istom mjestu. Unatoč nemogućnosti davanja takve procjene, da se zaključiti da se na tom mjestu, možda i u nekim trenucima prije korištenja čaša, netko zadržavao i boravio neko vrijeme te za sobom ostavio materijalan trag. Iako je u nekim slučajevima nemoguće identificirati o ostacima kakvih se predmeta radi, oni svjedoče o slojevitosti prostora. Ove ostatke tretiram na jednak način kao i ostatke nađene u džepovima koje spominjem kasnije u tekstu. Stavljam ih u dia rame koje kasnije bivaju smještene u diaprojektor.

Džepovi

U džepu je sve za što si u jednom trenu mislio da bi ti moglo ubuduće zatrebati.

On je u suštini kao prostor neka forma osobnog loopa, petlje. Dok se krećeš svojim svakodnevnim rutama, on se konstantno puni i prazni sadržajem materijalnog svijeta s kojim se susrećeš.

Njegovi prostori određeni su tkaninom. Dok se puni i prazni, sadržaj mu biva određen u korelaciji s većim prostorom izvan njega samoga.

On je mali prostor u usporedbi s prostorom kojim se krećemo. Prostor na odjeći koju nosimo na sebi. Dovoljno velik da u njega stane ruka, ako stane, i dovoljno mali da u njega stane samo ruka i nekoliko predmeta uz nju. Kuda ideš ti, tuda ide i džep. I iako je vezan uz tvoje kretanje i radnje, on ima svoju putanju. Ono čega se ne sjećaš, u njemu će možda biti zapamćeno. Ono što je tebi usputno, sačuvat će se u njemu da se tome kasnije prida značaj. On je prostor skokova iz prije u poslje. Prostor koji kondenzira vrijeme kroz fizičke tragove. U njega se spremaju neka tvoja djelovanja i igra ulogu u budućima.

Džep je vrsta nekakvog privatnog, osobnog prostora kroz kojeg kolaju predmeti koje odlučujemo nositi sa sobom. To je prostor koji ujedno govori i o vremenu. Za onime što nosimo sa sobom ostaju ostaci koji se duže ili kraće zadržavaju tamo. On ima vlastiti ciklus, punjenja i praženja ili konstantnih izmjena onoga što je u njemu. Funkcionira kao prostor za nakupljanje novih djelova stvarnosti osobe u čijem je vlasništvu. Džepovi tako postaju svojevrsno skrovište za predmete koje odlučuješ ponijeti sa sobom. Oni su i skrovište tvojih ruku, iako taj prostor za ruke ponekad odlučuješ prepustiti predmetima. Dakle, bitni su ti.

„Društvena skupina je okarakterizirana onime što odbacuje jednako kao i onime što apsorbira.“¹

Prostor počinje i nastaje oznakama, rubovima, linijama, uglovima, zavojima, preprekama i vremenom. On je prakticirano mjesto i mreža boravaka.

Ako življene prostore pokušamo promotriti na način koji ide dalje od od uvriježenih pojmovnih kategorizacija koje ga „uokviruju“ (kao što su podjele na stanove, ulice, sobe, naselja, pješačke zone, trgove, ceste, nogostupe, parkove, stepeništa, asfalte, šume...) i damo mjesta rubnim i graničnim, manje spominjanim i mišljenim prostorima (koji su takvi, nekategorizirani, jer nisu „korisni“ za urbanistička planiranja i usmjeravanje i smještanje ljudi, primjerice; uglovi, stolovi, kratice, ugažene linije dijagonalno postavljene preko većih ili manjih pravokutnih travnatih površina), vidjet ćemo više od prostora. Prepoznati, imenovati i istražiti dotad slabo promišljeni prostor možda daje mogućnost dubljeg uranjanja u fizički male svakodnevice koje kao sastavnice grade veće prostore. Prostorski manje razine svakodnevice koje svojim sudaranjima i interakcijama svjedoče o svakodnevici kao široj slici.

1 Lefebvre, H., *Clearing the Ground*, 1961., *The Everyday*; whitechapel Gallery, 2008., (autoričin prijevod)

Hodanje

Ovisno o tome kako se krećeš, drugačije percipiraš prostor. A ako kretanje u prostoru stoji u odnosu s vremenom, drugačije percipiraš i vrijeme i udaljenost.

Hodanje je primarni i najosnovniji oblik kretanja za mjerenje udaljenosti. Prođemo li nekim prijevoznim sredstvom prostorom koji smo uvijek prelazili pješke, uvidjet ćemo da nešto nedostaje. Prolazak je prebrz i asocijacije iz prostora ostaju nesparene s mislima. Nema vremena za misao. Odvajaš se od prostora kojim prolaziš i ostaje samo osjećaj kretanja koji nije uzrokovan tvojim fizičkim tijelom. Ono je trenutno izdvojeno, u nekom drugom prostoru. Takvo kretanje prati određene i ucrtane, poznate i unificirane dijelove prostora. No, ono koje mu stvara otpor, sadržaj, obogaćuje ga i mijenja, stvara mjesta, prolaze, kraticama ga povezuje na neočekivane i organske načine, ono koje od javnog prostora čini življeni prostor i živi organizam je hodanje.

„(...) mreže (...) ukriženih ispisa tvore mnogostruku povijest bez autora i gledatelja, oblikovanu od ulomaka putanja i preinaka prostora. (...)

Ta povijest ostaje svakodnevno i beskonačno drugom.“¹

Hodanje se uvijek događa u sadašnjosti, no koračajući javnim prostorima stvara se mreža načinjena od isprepletenih, sadašnjih i prošlih trenutaka raznih jedinki u tom prostoru.

Ono neke dijelove prostora naglašava i uvećava, a druge umanjuje i preskače. Urbani prostor tako ostaje mjesto preobrazbi i prisvajanja, objekt intervencije. Konstantno mijenjajuće živo biće radi živih bića u njemu. Jer, što je drugo urbani prostor nego prostor izmijenjen od strane čovjeka.

Na mjestu nekadašnjih organskih oblika postavljene su pravilne linije, rubovi i kutevi, uglovi i vertikale, da bi ih kasnije nijekanjem pravilnih površina ponovo mijenjali u organske prostore našim kretanjem.

U zadnjem poglavlju svog djela Znakovi postmodernog grada, Srećko Horvat govori o poveznici hodanja, našeg tijela, prostora i memorije, te kaže kako se na svakom koraku u gradu isprepliću dijakronija i sinkronija, te da radikalnost sjećanja i hodanja u gradu proizlazi iz toga da čovjek u prostor upisuje svoje tijelo.

Hodanje je osnovni oblik ljudskog kretanja, ništa se ne može mjeriti s ritmom koraka koji biraju svoj put. To je ritam kojim misao može pratiti prostor i prostor može pratiti misao. U svakom drugom obliku kretanja koje nije hodanje, osjećamo da smo izdvojeni iz prostora i vremena kojim se krećemo. Jer hodanje je temeljni oblik mjerenja udaljenosti i vremena, poveznica prostorne i vremenske dimenzije. Činom hodanja osjećamo i ujedno i kreiramo prostor i vrijeme.

„Vrijeme je mjereno u gestama analognima dolascima i odlascima svakodnevice, što je potsjetnik na to da je sve privremeno i promjenjivo. Uz to stoji i činjenica da se svakodnevica manifestira koliko u prirodnim pojavama, toliko i u urbanim i od strane čovjeka stvorenim predmetima.“¹

1 Ruppertsberg, A., Fifty Helpful Hints on the Art of the Everyday, The Everyday, Whitechapel Gallery, 2008., (autoričin prijevod)

Ostaci u prostorima daju naslutiti o prethodnim zbivanjima koja su se odvila prije našeg prolaska. Fizički tragovi koji ostaju za nečijim vremenom i djelovanjem, koji se očituju u objektima prisutni su i u javnim prostorima. Recimo, u prostoru grada je vrlo lako, dok hodamo, primjetiti svakojake ostatke na cesti. Prateći njih i znajući ponešto o prostoru kojim prolazimo, možemo naslutiti što se ondje odvijalo.

Znamo da je netko prošao ovdje prije nas i to ne toliko davno, da se trag zadržao. Račun nedaleko kioska najvjerojatnije je račun nečega tamo kupljenog, mada i ne mora biti tako. Ali je trag nečega kupljenog. Netko tko je tuda prolazio ispustio je račun. Bilo da ga je platio on ili netko drugi, taj netko je ispustio račun.

Memorija je vezana za dimenziju prostora. Ulice, naše sobe, kreveti, ormari, odjeća, oblici s kojima se svakodnevno susrećemo. Materija svakodnevice ono je u što upisujemo i iz čega iščitavamo značenje i protok vremena. Korištenjem tih materijala i objekata za nama ostaju tragovi. Ti uvijek prisutni ostaci, svjedoci su naše odsutne prisutnosti, te također uprisućuju našu odsutnost. Oni su odsječci vremena i prostora.

Mali, intimni prostori u većim prostorima su oni koji ih grade.

Kroz ovaj rad nastojim istražiti, iako naočigled nepostojeću, prisutnu povezanost svakog od nas u prostoru kroz vrijeme. Svako djelovanje na određenom mjestu ne nestaje. Ono se prenosi dalje i ima svoje, manje ili više, zamjetne ili nezamjetne utjecaje na daljnja djelovanja koja se grade na ova prethodna. Svaka od osoba boravkom na nekom mjestu ili samim prolaskom kroz neki prostor upisuje svoje momentalno postojanje i pušta za sobom nekakav trag. Time prostor u svoje već postojeće značenje nadodaje značenjetog trenutka koji odjekuje u svim sljedećim trenucima. Masey u djelu Space and Time u jednom trenutku govori o korelacijama koje se stvaraju našim susretima koji jedan drugoga presjecaju i međusobno jedan na drugoga utječu te time isprepliću proces prostor-vremena. Također, kaže kako se povratci uvijek odnose na mjesta koja su prošla.

Iako vrijeme i mjesta konstantno izmiču, predmeti kao nefiksni djelovi prostora i materije, slično kao i mi sami, imajući mogućnost pomicanja u prostorima, svjedoče o tim procesima.

Pitanje je što ostaje iza svakoga od nas i kako se naša bivanja u prostoru (postojanja, supostojanja) nadovezuju jedno na drugo kroz vrijeme i očituju u materiji. Samo ako nešto nije vidljivo ne znači da ono (više) nije.

„Prošlost je prisutna (present). Nešto se dogodilo i jeke mi još uvijek odzvanjaju u glavi. Ne postaje teže primijetiti ih; ustvari, jeke postaju sve glasnije i nemoguće za izbjeći. Prošlost se oteže, jučer odzvanja u danas.“¹

1 Birnbaum, D., Crystals, 2005., Memory, Whitechapel Gallery, 2008., (autoričin prijevod)

Ulaziš u prostor i prije nego što postaneš svjesna da ga percipiraš, osjećaš. Prisutan je osjećaj nečega što se odvijalo u lijevoj strani sobe, lijevo od vratiju uz manji regal. Osjećaj svih događaja i tog jednog. Onda postaneš svjesna prostora i osvjestiš da te prostor asocira na osjećaj. Iz osjećaja prostora i osjećaja samog nailazi i vraća se narativ. Kako i što se otprilike odvijalo. Redoslijedom možda. Neki pokreti. Neke riječi i neverbalne komunikacije. Ono što si gledala i na što si se fokusirala.

Ili drugačije;

U seljavamo u novi stan. Stanodavci nas uvjeravaju da je sve vrlo dobro očišćeno. Tako i izgleda, a i oboje ostavljaju dojam osoba kojima se barem u izjavama takve prirode može vjerovati. Svejedno, očistit ćeš sav namještaj i ukloniti predmete o kojima ništa ne znaš. Smjestit ćeš svoje kojima znaš povijest, iako su nefunkcionalne i beskorisne. Nađeni predmet u stanu koji nalikuju onomj tvom nema vrijednost koju ima tvoj. Iako bi se vizualno slagali jedna uz drugog, ovaj prvi ćeš ukloniti i na njegovo mjesto staviti svoj. Napraviti ćeš razmještaj i prilagoditi ga sebi iz funkcionalnih razloga, ali i iz razloga što osjećaš da raspored namještaja odjekuje tuđim načinom života i tuđim vremenom. Poželjet ćeš u njemu kreirati neki noviji prostor, koliko je to moguće postići. Noviji i bez upisanih događaja i emocija gdje će ostati prostora za tvoje vrijeme koje ćeš u njemu provesti.

Svakodnevno okruženi predmetima koje više ili manje koristimo i od kojih gradimo svoj ili intimni fizički prostor doma, ili na njih nailazimo svakodnevno u urbanom prostoru, često nismo svjesni vrijednosti i obilježja koja im nesvjesno pripisujemo. Njihova fizička materijalnost često je puno više od toga. Pogotovo ako su to objekti koji čine interijer nekog doma u kojemu se svakodnevno boravi. Pogled na kuhinjski stol više nije samo pogled na bilo kakav kuhinjski stol. On s vremenom postaje istovremeno asocijacija na sve radnje, sva događanja i druženja koja su se odvila za tim stolom. Osim površine koja se koristi za objed, on je objekt na kojeg se lijepe i od kojega odjekuju emocije i misli koje su se vremenom kreirale oko njega. Uz njih provodimo vrijeme. U njih ga upisujemo svojim bivanjem i djelovanjima. Prisutni su u svakome ovdje i sada.

Povijest, ili bolje to nazvati prošlošću, kao skup nematerijalnih misli, namjera, djelovanja i kulturnih konstrukcija tako biva upisana u materijalni svijet samim time što je smještena u njega i što se njime služi. Ono materijalno postaje referenca kako samog značenja tako i čina u određenom trenutku. Svaka prisutnost, iako neprekinuto traje, postoji samo u ovome trenutku i biva neponovljivom. Ono što ostaje od nje je odsutnost sada već prošle prisutnosti, ali na nju se svaka sljedeća prisutnost nadovezuje predodređena vremenskim tokom.

Kada postanu fizički istrošeni i suvišni, predmeti bivaju odbačeni. Neki od predmeta kroz vrijeme korištenjem mogu dobiti vrijednost monumenta. U nekim momentima oni postaju preteški. Previše nose sa sobom. Osjećamo ih kao žive. Živa bića koja su kroz vrijeme upila toliko naših misli i emocija da postaju istrošena i stara. Gube kapacitet za nova upisivanja jer se stara ne daju izbrisati. Oni, takvi prezasićeni, često također bivaju odbačeni.

Ostaci predmeta u prostoru svjedoče o vrsti njegova korištenja. U džepu koji se puni „ostacima“ djelovanja samo jedne osobe pronaći ćemo tako čak i neke gotovo identične predmete kao i na mjestima na kojima nalazim čaše. Sadržaj dijarama iz džepova i onih koje su uparene s odljevima čaša u nekim trenucima gotovo da se i podudaraju. Razlika je što su jedni sadržaj jedne osobe u „privatnom“ prostoru koji je u kontaktu s javnim (odnosno ovdje su pomješani sadržaji više osoba), dok su drugi već ispremješani, tako nađeni u javnom prostoru.

„Prostor je prakticirano mjesto.“¹

Ako je prostor prakticirano mjesto, onda su ostaci u prostoru dokazi o toj praksi odvijanoj kroz vrijeme. Dakle, oni su preostaci nečijeg vremena. Skup subjektivnih vremena i prostora u širem urbanom, društvenom prostoru kojega grade.

Ostaci iz džepova i praznine čaša svjedoci su nekog vremenskog perioda života grada.

Svima nam se vjerojatno dogodilo koji put da spavamo u vlastitom krevetu i probudimo se usred noći dizorjentirani i uvjereni da smo u svom krevetu ali u nekom drugom prostoru. U tom trenutku nije nam bilo jasno kako prozor nije ispred nas, nasuprot kreveta. Zašto je ispred nas totalni mrak kada bi trebalo dopirati svjetlo. Okrenuli bismo se oko sebe, promotrili prostor, opipali objekte, zidove oko kreveta, stranice kreveta i noćni ormarić na krivoj strani i kroz par trenutaka shvatili da jesmo u svom krevetu, ali ne onom u kojem smo mislili da jesmo. Ovo je drugi prostor. Druga soba. Sam čin i osjećaj spavanja i sna u krevetu asocirao nas je na spavanje u svom krevetu, ali u drugom prostoru.

Ja nastojim materijalizirati tragove prošlih prisutnosti prikazujući tragove koji ostaju. Ono što Derrida koristi u svojim konceptima, a što je na tragu stalnoj i izmjenjivoj supostojanosti koja utječe na stalnu mijenu realnosti u sadašnjosti, koja istovremeno ostaje prošlost je pojam traga (tracce). On o njemu govori o kao uvijek zavisnom pojmu za obilježje odsutnosti prisutnog, uvijek već odsutnoj prisutnosti, izvornom nedostatku stanja misli i iskustva.

Gomilanjem manjih trenutaka i djelovanja kreira se naša stvarnost. Ispod površine direktnih informacija leži pozadina nevidljivih i popratnih, ili možda temeljnih namjera koje vode do onih vidljivih.

Proces

Predmeti kojima se bavim su djelomični odsječci trenutačnih/momentalnih stvarnosti. U svojoj prisutnosti oni su odsutni jer svjedoče o prošloj prisutnosti. S obzirom na to da njihovo postajanje nije vezano uz trenutni materijalni svijet u koji su smješteni, oni su djelomični kao i sjećanja na njih. Dijelovi koji ostaju su slike sjećanja koje zadržavaju samo ono što subjektivno/individualno biva izabrano da bude zapamćeno.

Na koji način sam pristupila proučavanju sadržaja tih prostora?

Na način sličan metodama arheologije; sakupljanjem preostatka sa područja koja sam odlučila „istražiti“. Ta „urbana arheologija“ se tako počela sastojati od toga da sam kroz određeno razdoblje (cca mjesec dana) na području svog trenutnog življenog prostora, javnog prostora grada Zagreba, sakupljala iskorištene jednokratne plastične čaše kada god bih naišla na njih. Slične metode proučavanja i prikupljanja materijala koji se bavi fragmentima individualnih prolaznih povijesti nalazim i kod Mark Diona koji kroz svoje radove aproprira znanstvene i arheološke pristupe. Sličnim metodama proučavanja, no koje se manje tiču fizičkog svijeta, bavi se Susan Hiller koja također prikuplja materijal iz svakodnevnog i aproprira elemente antropološkog pristupa u svome radu.

Čaše

Instalacija se sastoji od 131 čaše sakupljene u razdoblju od cca mjesec dana na području grada Zagreba. Čaše sam skupljala nasumično, odnosno, gdje god bi se kretala gradom radi svojih dnevnih obaveza, da stignem od jednog do drugog mjesta ili iz čiste potrebe za kretanjem.

Kada bi naišla na čašu, fotografirala bi ju radi dokumentacije i zabilježavanja vremena pronalaska. Fotografije su mi poslužile i tome da se naknadno prisjetim točne lokacije gdje je čaša pronađena. Naknadno sam sortirala fotografije i određivala koordinate mjesta pronalaska svake od čaša.

Čaše bih nailazila ili pojedinačno, u manjim ili većim skupovima, ili u nekoliko navrata gotovo i masovno kada bi bila riječ o nekom događaju ili druženju koje se odvijalo, pretpostavljam, neposredno prije mog prolaska tim područjem.

5 čaša od 2dl

0 čaša od 1dl; zaključujem da čaše od 1 dl nisu popularne, ili barem ne u tom razdoblju godine
98 čaša od 2dl; zaključujem kako su čaše od 2 dl vrlo popularne i praktične za konzumaciju na
otvorenom

16 čaša od 3dl

2 čaše od 4dl

10 čaša od 5dl

vremenska dokumentacija čaša

12.04.2017. 20:03	12.04.2017. 21:39	12.04.2017. 21:41	12.04.2017. 21:41
12.04.2017. 21:41	12.04.2017. 21:42	12.04.2017. 21:42	12.04.2017. 21:45
14.04.2017. 17:55	21.04.2017. 21:55	22.04.2017. 02:04	23.04.2017. 00:36
23.04.2017. 01:14	23.04.2017. 01:15	23.04.2017. 02:29	23.04.2017. 02:29
25.04.2017. 10:50	29.04.2017. 06:20	29.04.2017. 06:20	29.04.2017. 06:21
29.04.2017. 06:21	29.04.2017. 06:23	29.04.2017. 06:23	29.04.2017. 06:29
29.04.2017. 07:52	29.04.2017. 07:53	29.04.2017. 07:54	29.04.2017. 07:54
29.04.2017. 07:55	29.04.2017. 07:57	29.04.2017. 07:59	29.04.2017. 08:26

29.04.2017. 08:27	29.04.2017. 08:27	29.04.2017. 09:15	30.04.2017. 18:35
30.04.2017. 18:35	30.04.2017. 18:36	30.04.2017. 18:36	30.04.2017. 18:36
30.04.2017. 18:36	30.04.2017. 18:36	30.04.2017. 18:36	30.04.2017. 18:36
30.04.2017. 18:37	02.05.2017. 15:41	04.05.2017. 21:01	02.05.2017. 21:09
02.05.2017. 22:11	02.05.2017. 22:59	03.05.2017. 22:32	03.05.2017. 22:32
04.05.2017. 21:02	04.05.2017. 21:04	06.05.2017. 01:52	06.05.2017. 01:52
06.05.2017. 02:52	06.05.2017. 03:14	06.05.2017. 03:14	06.05.2017. 03:15
06.05.2017. 03:15	06.05.2017. 03:15	06.05.2017. 03:19	14.05.2017. 17:11
14.05.2017. 18:05	14.05.2017. 18:12		

prostorna dokumentacija čaša

45°48'43.5''N 15°57'46.6''E	45°48'22.8''N 15°57'54.0''E	45°48'22.8''N 15°57'54.0''E
45°48'22.8''N 15°57'54.0''E	45°48'22.8''N 15°57'54.0''E	45°48'22.8''N 15°57'54.0''E
45°48'22.8''N 15°57'54.0''E	45°48'22.8''N 15°57'54.0''E	45°48'38.1''N 15°58'27.4''E
45°48'11.5'' N15°58'1.7''E	45°48'11.5'' N15°58'1.7''E	45°48'11.5'' N15°58'1.7''E
45°48'45.2''N 15°58'35.1''E	45°47'27.1''N 15°58'35.6''E	45°48'36.0''N 15°59'12.9''E
45°48'36.0''N 15°59'12.9''E	45°48'36.0''N 15°59'12.9''E	45°48'22.8''N 15°57'54.0''E
45°48'36.0''N 15°59'12.9''E	45°48'36.0''N 15°59'12.9''E	45°48'36.0''N 15°59'12.9''E
45°48'36.0''N 15°59'12.9''E	45°48'20.1''N 15°58'37.2''E	45°48'43.5''N 15°57'46.6''E
45°48'44.8''N 15°57'51.2''E	45°48'44.8''N 15°57'51.2''E	45°48'44.5''N 15°58'34.9''E
45°48'46.3''N 15°57'53.3''E	45°48'46.3''N 15°57'53.3''E	45°48'46.3''N 15°57'53.3''E
45°48'46.3''N 15°57'53.3''E	45°48'46.3''N 15°57'53.3''E	45°48'46.3''N 15°57'53.3''E

45°48'46.3''N 15°57'53.3''E	45°48'46.3''N 15°57'53.3''E	45°48'46.3''N 15°57'53.3''E
45°48'46.3''N 15°57'53.3''E	45°48'46.3''N 15°57'53.3''E	45°48'22.8''N 15°57'54.0''E
45°48'22.8''N 15°57'54.0''E	45°48'22.8''N 15°57'54.0''E	45°48'22.8''N 15°57'54.0''E
45°48'22.8''N 15°57'54.0''E	45°48'22.8''N 15°57'54.0''E	45°48'22.8''N 15°57'54.0''E
45°48'22.8''N 15°57'54.0''E	45°48'22.8''N 15°57'54.0''E	45°48'22.8''N 15°57'54.0''E
45°48'22.8''N 15°57'54.0''E	45°48'25.3''N 15°58'2.5''E	45°48'32.6''N 15°57'53.3''E
45°48'25.3''N 15°58'2.5''E	45°48'14.8''N 15°57'57.4''E	45°48'13.8''N 15°58'1.2''E
45°48'13.8''N 15°58'1.2''E	45°48'13.8''N 15°58'1.2''E	45°48'13.8''N 15°58'1.2''E
45°48'13.8''N 15°58'1.2''E	45°48'13.8''N 15°58'1.2''E	45°48'11.5''N 15°58'1.7''E
45°48'11.5''N 15°58'1.7''E	45°48'11.5''N 15°58'1.7''E	45°48'13.8''N 15°58'1.2''E
45°48'13.8''N 15°58'1.2''E	45°48'13.8''N 15°58'1.2''E	45°48'12.3''N 15°58'3.9''E
45°48'12.3''N 15°58'3.9''E		45°48'44.8''N 15°57'51.2''E

Od pronađenih čaša pravim gipsane odljeve. Uprisućujem kroz materiju ono što je odsutno, negativni prostor. Rachel Whiteread se u većini svojih radova bavila propitivanjem negativnog prostora praveći odljeve objekata koji se više ne koriste, kao primjerice madraci, ormari, ili pak prazne kartonske kutije koje je sakupljala, te odljeve unutrašnjosti kutija izložila u radu pod nazivom Embankment (2005). U ranijem radu House (1993) također se bavila negativnim prostorom. U ovome radu izradila je odljev unutrašnjosti čitave kuće, te odljev postavila u javnom prostoru.

Gips dobiva ulogu posrednika između stvarnih predmeta koji dobivaju svoju svrhu tek kroz namjenu koja im se pridaje i kroz njihovu upotrebu. Oni koji su koristili čaše svojim djelovanjem su u njih upisali vrijeme. On kao materijal stvara vjerni odljev stvarnog predmeta i tako ostaje postojati u granicama njegovih oblika. Poprima točno one oblike koje je prethodno poprimao sadržaj čaše koji je odsutan. Svojim svojstvom da iz tekućeg prelazi u kruto stanje svjedoči također o procesualnosti. Koristim ga kako bih govorila o protoku vremena, dok je on istovremeno uvjetovan vremenom potrebnim za dostizanjem svog krutog oblika. On i doslovno, sam po sebi, materijalizira protok vremena.

Kao materijal, iako doseže čvrsto stanje, podložan je daljnjem trošenju. Odljevi čaša izloženi u prostoru kroz vrijeme se mrve i ostavljaju bijele tragove trošenja materije za sobom.

Da bi odljev plastične čaše nastao, plastična čaša kao kalup mora biti uništena, kao što se i materije u svakodnevnom životu mijenjaju i bivaju zamijenjene nekim drugima, novijima. I iako zamjenjene, one novije imaju upisan utjecaj prijašnjih prostora.

Ako je plastična čaša ostatak, trag, ona je njezin odljev, predmet koji izlažem, trag traga, sediment. Skrućena i osušena materija, oblik od gipsa je ništa drugo no materijalna prisutnost onog odsutnog.

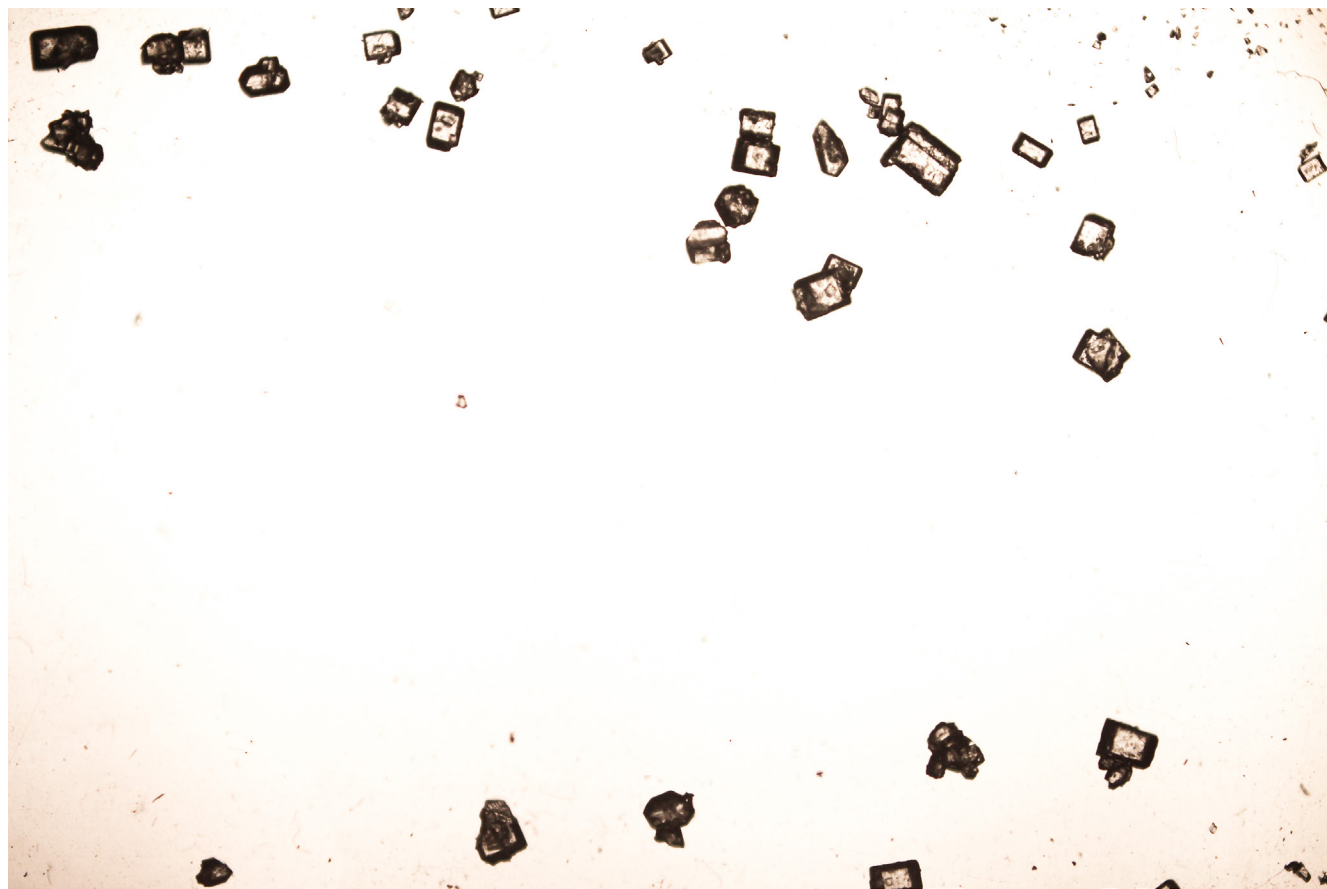
Pripadajući tragovi uz čaše

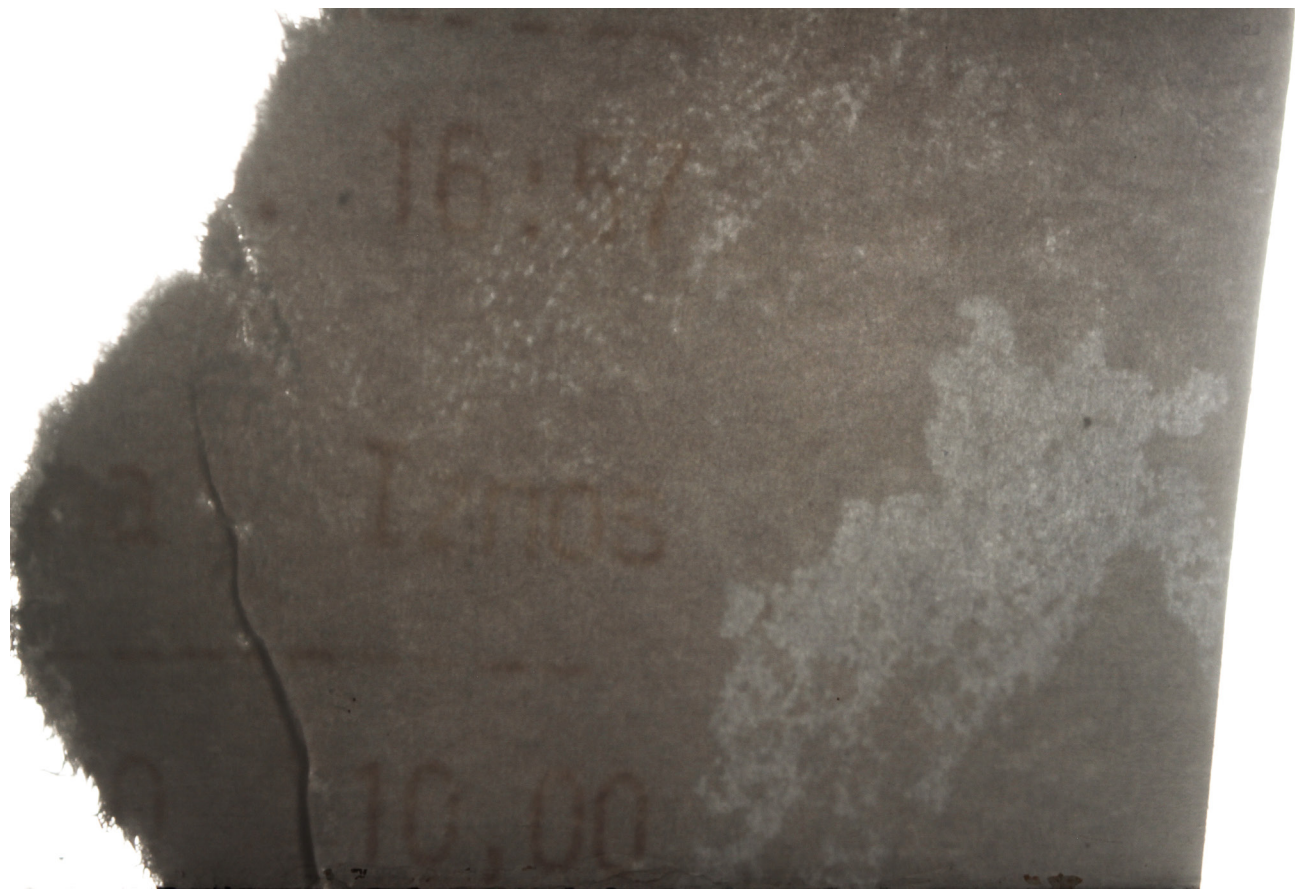
Na mjestima na kojima nalazim čaše, često je bilo moguće pronaći još i neke od materijalnih tragova prisutnosti. Iako se ne može reći sa sigurnošću da pripadaju istom razdoblju boravka na tom prostoru kojem pripadaju i čaše, oni svakako svjedoče o nekom boravku na tom mjestu.

Pronađene materije, predmete smještam u dia rame, te ih putem diaproyektora projiciram na zid u prostoru gdje su odljevi čaša izloženi. Dijaprojektor u kojema se nalaze ti ostaci smješten je na pod, na jednaku razinu na kojoj su smješteni odljevi čaša. On je jedini izvor svjetla koji osvjetljava objekte u prostoru.

Neki od materijalnih tragova pronađenih uz čaše:

Opušci, cigaretni filteri, prazne plastične tube u kojima neki od cigaretnih filtera budu zapakirani, ostaci kriške limuna, ostaci raznih plastičnih pakiranja, šećer, dijelovi pakiranja šećera, iskorištene šibice, komadići stakla, neki neidentificirani organski ostaci, komadi papira, komadi računara, razni neidentificirani predmeti, sintetička vlakna

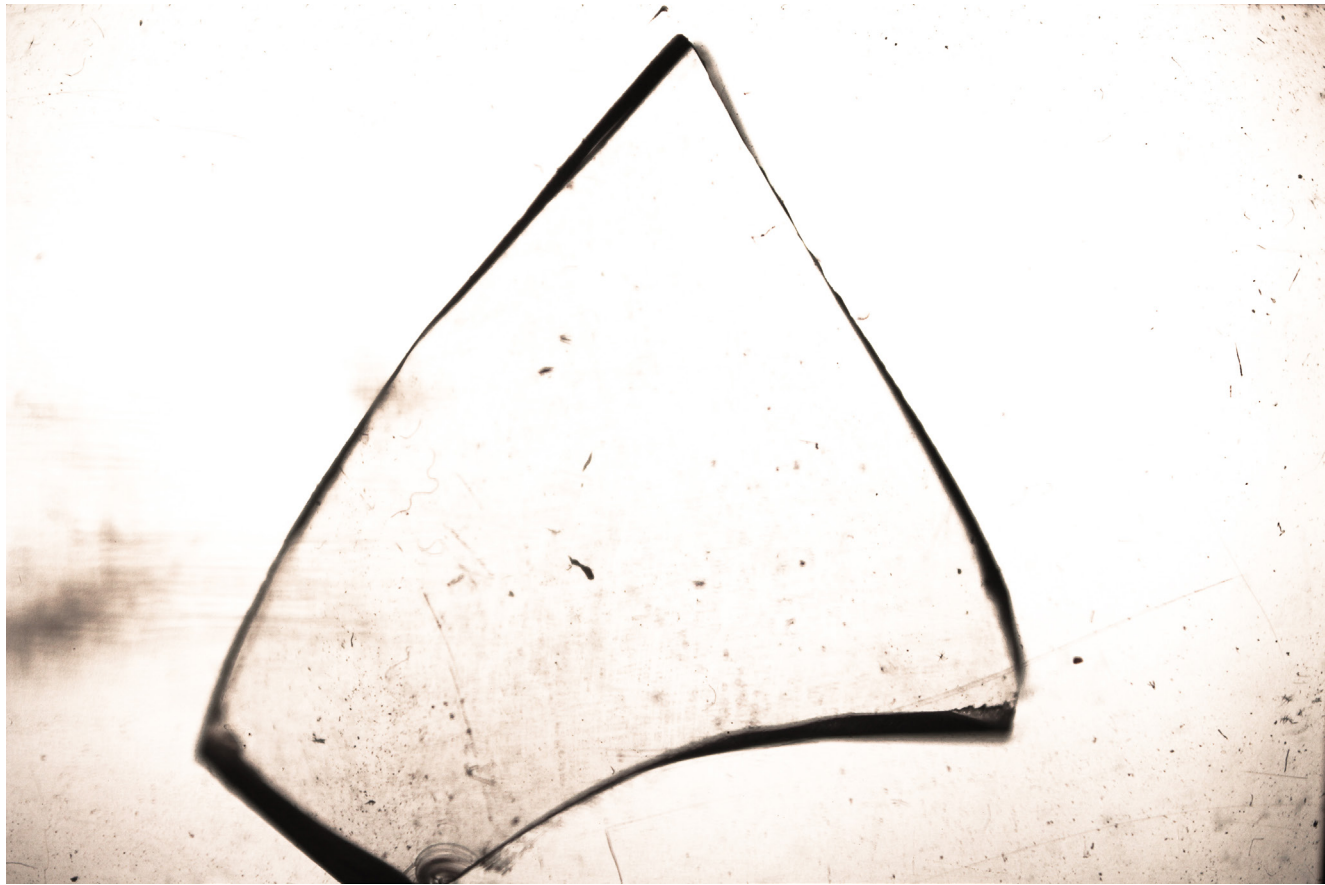

16:57

12:05

10:00

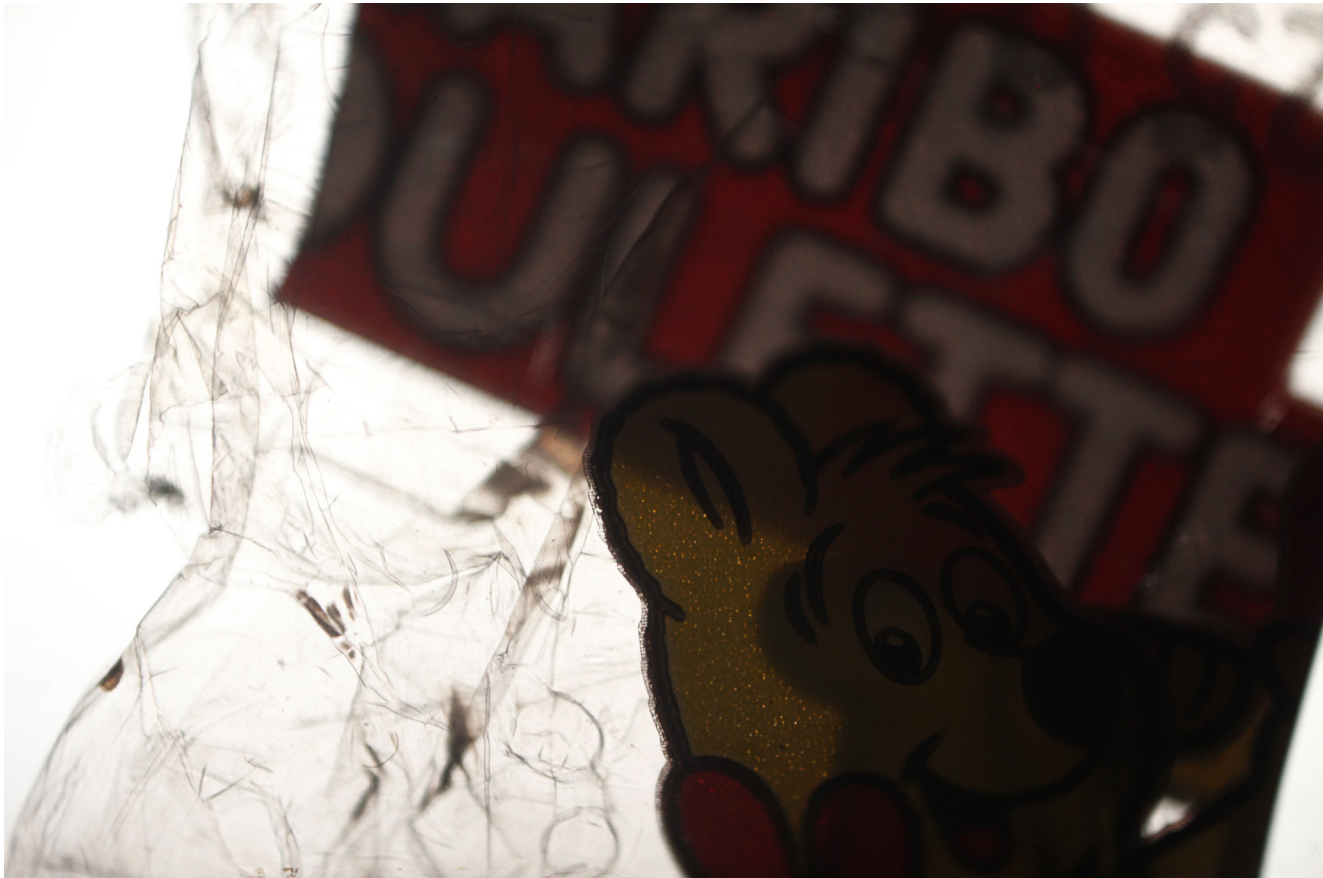
Džepovi

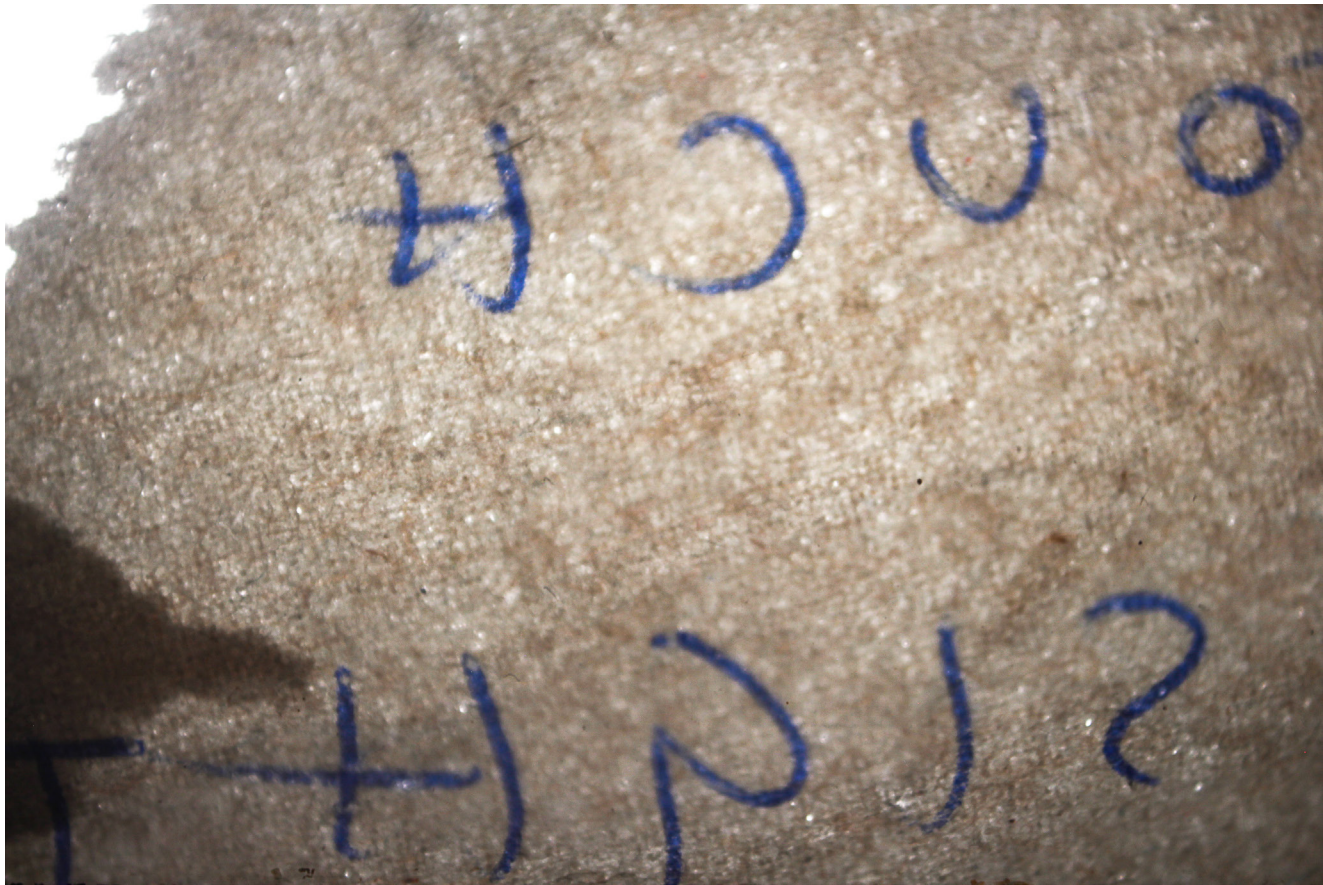
U džepovima se nakupljaju ostaci dana, djelovanja, kretanja prostorom. Njihovi sadržaji su svjedoci onoga što je upamćeno i što možda nije. Ono što nije u njima također progovara kroz ono što se u njima nalazi.

Ostatke, tragove iz džepova sakupljala sam isprva od poznanika i ljudi koje bih sretala na dnevnoj bazi. Daljnje prikupljanje se proširilo i na ljude koje ne poznajem. Sadržaji džepova su kao rad bili zasebno izloženi nekoliko puta (Task lab, Greta, Zrinski art-Čakovec) pod nazivom „S dna džepova“ kao interaktivna instalacija. Postav rada se sastajao od dia rama ispunjenih sadržajem koje su bile smještene u diaprojektor, te praznih dia rama uz tekstualnu naznaku „Slobodno ispunite dia rame sadržajem svojih džepova“ koje su posjetitelji izložbe ispunjavali. Tako je povučena paralela tragova iz džepova, pronađenih čaša i njima pripadajućih tragova kao „urbanih artefakata“ kojima ne znam točnu povijest.

Neki od sadržaja pronađenih u džepovima:

Dijelovi tkanine od kojih je načinjen džep, sintetička vlakna, mucice, dlake, mrvice duhana, kovanice, ostaci plastičnih pakiranja nekih prehrambenih namirnica, konci, prazne plastične tube u kojima neki od cigaretnih filtera budu zapakirani, komadi papira, bilješki, neki organski neidentificirani ostaci, komadi raznih neidentificiranih materijala...

Instalacija/postav rada

Kao oblik prezentacije rada izabirem instalaciju jer odlučujem da želim govoriti o prostoru kroz prostor sam. On mi omogućuje igru sa svim slojevima i razinama ovdje i sada i sa prostornošću samom, te sa prisutnošću i odsutnošću.

Izabirem instalaciju jer je prema riječima B. Groysa instalacija materijalna par excellence, budući da je prostorna – a biti u prostoru najopćenitija je definicija materijalnosti. Instalacija vrlo precizno otkriva materijalnost civilizacije u kojoj živimo budući da ona instalira sve ono što kola našom civilizacijom. Ona također uzima kopiju iz nekog navodno nedefiniranog, otvorenog prostora anonimnog kolanja i stavlja je – čak i kad je to samo privremeno – u fiksni, zatvoreni kontekst topološki jasno definiranog „ovdje i sada“.

„I ako se sve kreće, gdje je ovdje? (...) Ako ovdje ne predstavljaju fiksne točke, gdje je onda ovdje?“¹

Što je ovdje i što je sada? Mi se kao biološka, fizička bića konstantno krećemo i svako sada je iznova novo sada. I svako ovdje je iznova novo ovdje.

Odsutnu prisutnost, znak prisutnosti neke individue na određenom mjestu u nekom vremenu, nastojim materijalizirati i tako učiniti vidljivom. Smještam ju u prostor kako bi ostatak tog trenutka dobio na važnosti i kako bi se mogao poimati ne samo imaginarno već i njegovom sada na neki način stvarnom, materijaliziranom prisutnošću u prostoru.

Kako prikazati sva ta kretanja i hodanja, korištenja prostora i vremena...? Zaključujem i odlučujem; pretvaranjem onoga čega nema u materiju.

Za materijalizaciju svakodnevice izabirem radnje koje se u takvom prostoru odvijaju kao svakodnevno repetitivne i na neki način intimne, a opet zajedničke svima.

„Svakodnevica leži u praksama koje isprepliću kontekste; samo ih praksa čini vidljivima.“¹

Ako su čaše, odnosno njihov nedostatak, praznina u materiji, prenesene u neki drugi prostor i stavljene u ovo sada i ovo ovdje, što karakterizira instalaciju, jesu li sva ta sada i ovdje koja su bila prisutna u trenucima korištenja čaša, i u trenucima kada sam ih pronalazila, prisutna i sada i ovdje kada ih gledamo u prostoru u kojemu smo trenutno prisutni?

Zadržavaju li ti objekti, tragovi koji ostaju za nama, premještanjem u neki drugi prostor, ono što je upisano u njih?

1 Sheringham, M., *Configuring the Everyday*, 2007., *The Everyday*, Whitechapel Gallery, 2008.

Postav rada je osmišljen kao kreacija prostora od prostora koji su odsutni. Sve odsutnosti o kojima rad govori postaju materijalno prisutne, što se odnosi na čaše. Ostaci džepova i popratnog materijala čaša, ostataka pronađenih uz njih, koji su prisutni kao materije, kroz diaprojektore postaju sjene. Te materije koje su inače dovoljno male da ostanu neprimjetne, diaprojektorom bivaju uvećane. Time je i sama njihova važnost uvećana. Jer što je u prostoru vidljivo biva zamjećeno. Ono što ga svojim fizičkim oblikom i veličinom zauzima (naravno, ako je predmet veći, lakše je zamjetiv), ono što nama oduzima prostor i usmjerava kretanje, ovisno o svojoj dimeziji, biva zamjećeno. Jer što je fizički veće, lakše je zamjetno, biva naglašeno i primjećeno. Promjenom dimezije i materije u instalaciji, naglasak se stavlja na detalj. Mali prostori bivaju uvećani. Odsutni prostori bivaju naglašeni. Nastaje prostor načinjen od prostora odsutnosti.

Materijali stvaraju opipljivi prostor. Usmjeravaju i diktiraju kretanje po prostori. Odsutnosti diktiraju kretanje u ovome ovdje i sada. Stvaraju novo iskustvo u sadašnjoj prisutnosti i utječu na njega, preklapaju se s njim i zajedno ga s osobama prisutnima u prostoru kreiraju.

Način na koji se isprepliću sva ta sada i ovdje u instalaciji, način je na koji se isprepliću sva sada i ovdje u javnom, urbanom prostoru. Svi ti momenti prisutnosti elementarne su čestice konstantnog organskog života u urbanom prostoru. Kažem organskog, jer je u stalnoj mijeni. U stalnoj mijeni u skladu s našim organskim postojanjem koje je, s obzirom na to da smo fizička bića i da se krećemo i na taj način postojimo, uzrok i posljedica grada.

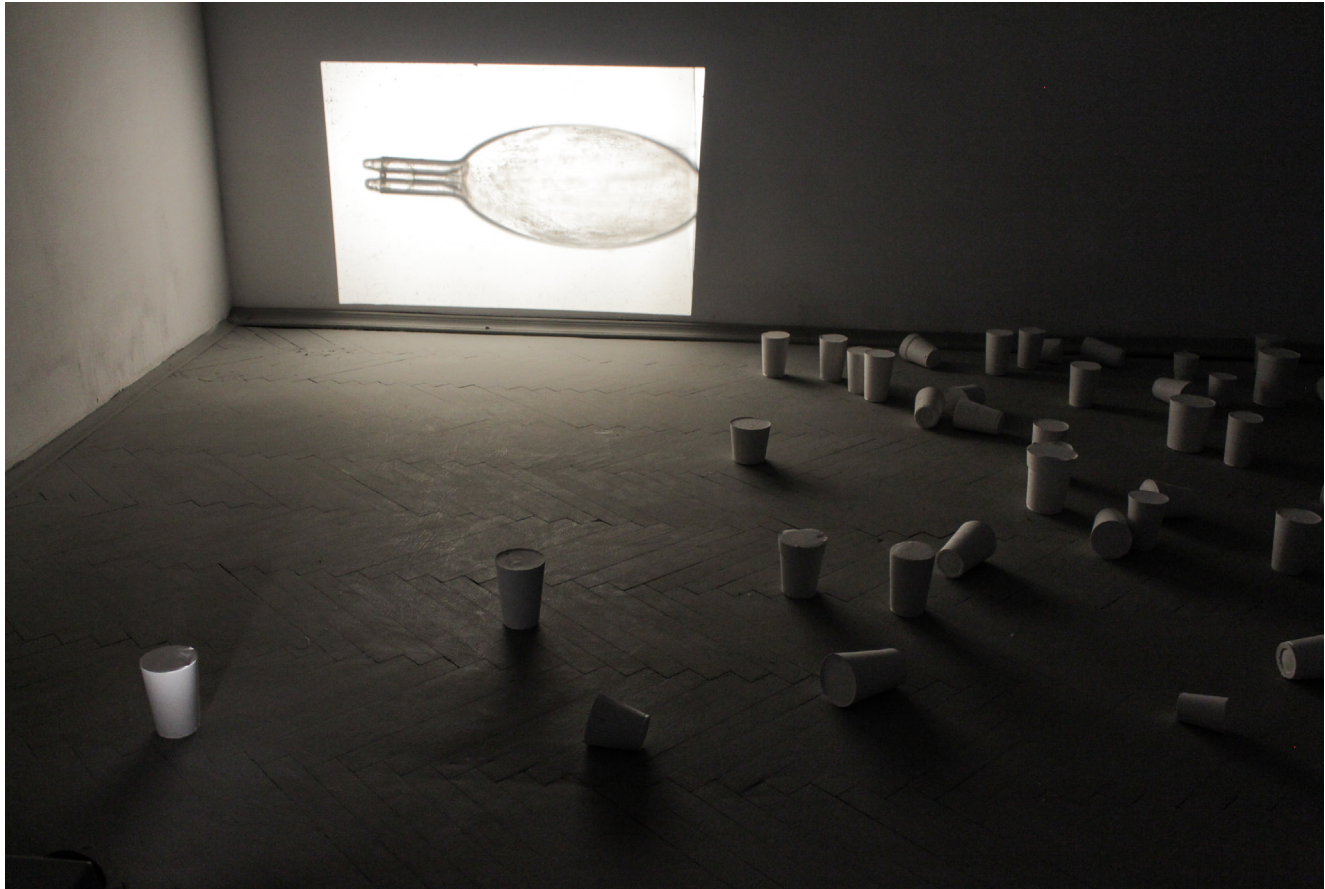
Uzrok je jer smo ga stvorili. Stvorili smo ga u prostoru koji je postojao kao prirodni prostor prije nas. Posljedica je jer se kreira našim djelovanjem u njemu. Organske oblike bez stalnih i čvrstih obilježja pretvorili smo u krute, ravne, okomite plohe i oblike. U uglove, kuteve i prostore kojima smo predodredili kretanja. I iako smo stvorili takav prostor, i kontinuirano ga stvaramo i mijenjamo, mi iznalazimo načine da se ipak njime dalje organski krećemo. Nepravilno, nepravocrtno. Pravimo prečace, kratice, ugažena područja na velikim i malenim pravokutnim travnjacima. Prelazimo parkirališta dijagonalno nadajući se da nam neki vozač auta neće bijesno zatrubiti ne razumjevi logiku pješaka.

Uloga svjetla u postavu rada

Dijaprojektor u kojemu se nalaze ostaci jedini je izvor svjetla koji osvjetljava objekte u prostoru. Svojom ritmičkom izmjenom dia rama stvara trenutke svjetla i mraka. Odljevi čaša tako bivaju vidljivi jedino u razdobljima kada su vidljivi i ostaci pronađeni uz njih projicirani na zidovima. Kada je prisutan uvećani detalj, prisutan je i objekt.

Svjetlo diaprojektora i sjene materije, u njima ritmičkom izmjenom dia rama stvaraju ritam u vremenu. Svjetlo koje kreira sjenu putem materije dia rame, kreira i sjene odljeva čaša. Sjena predmeta koji svjedoči o odsutnosti, tako ga u ovome ovdje i sada uprisućuje, jer ne može postojati sjena nečega što nije ovdje, prisutno.

Također, s obzirom na to da su u instalaciju postavljena dva diaprojektora (onaj s ostacima iz džepova i onaj s ostacima pronađenima uz češe) , njihove simultane izmjene svjetla i mraka i preklapanje ritmova, odnosno određivanja i dozvoljavanja onoga što će biti vidljivo, vuku paralelu sa isprepletenim svakodnevnim interakcijama u javnom prostoru koje međusobno utječu jedna na drugu.

Ono što ja u ovome radu nastojim artikulirati jest, iako naočigled nevidljivo, postojanje nematerijalne prošle prisutnosti. Nastojim ju doslovno uprisutiti kroz materiju. Staviti naglasak na detalje koje su posljedica prisutnosti, djelovanja i koje tvore naše svakodnevne fizičke i konceptualne prostore. Ako nešto nematerijalno, neku odsutnu prisutnost materijaliziramo, dobit ćemo prisutnu odsutnost u objektu, materiji, prostoru. Smještanjem takvih materija u prostor instalacije povezujem ovdje i sada trenutka bivanja jedinki u prostoru za kojima je ostao trag (odnosno kada su ti materijali korišteni u svakodnevnom životu), ovdje i sada trenutka kada ja pronalazim trag, i na kraju, ovdje i sada u trenutku kada su tragovi izloženi, kada se ovdje i sada publike koja ulazi u rad podudara s prostorom u koji je materija smještena. U toj posljednjoj situaciji, kada se slojevi vremena i prostora preklapaju i koegzistiraju u vremenu i prostoru instalacije, objekti dobivaju mogućnost daljnjeg mijenjanja. Iako su oni odljevi nekad stvarnih objekata, sada oni postaju objekti. Moguće je na njih u prostoru utjecati, te oni mogu utjecati na prostor i kretanja. Bivanjem u prostoru, dobivaju ulogu gotovo jednaku onoj koju su imali predmeti od kojih su nastali, sukreaciju prostora i konteksta u sadašnjem ovdje i sada.

Literatura

Groys, B., Učiniti stvari vidljivima, MSU, Zagreb, 2006.

de Certeau, M., The Practice of Everyday Life, University of California Press, 1984.

Perec G, Spicies of Spaces, 1974.

Lefebvre, H., The production of Space, Basil Blackwell Inc., 1991.

Massey, D., For Space, Sage Publication, 2005.

Memory, Whitechapel Gallery, 2008.

The Everyday, whitechapel Gallery, 2008.

<http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>

<http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>